Maa- ja metsätalousministeriö
Jord- och skogsbruksministeriet
Ministry of Agriculture and Forestry

22.12.2023

VN/31621/2023-MMM-7

Eduskunnan maa- ja metsätalousvaliokunta

Selvitys eduskunnan maa- ja metsätalousvaliokunnalle hallituksen esitykseen 140/2014 vp liittyneiden lakien soveltamisesta

Eduskunta on vastauksessaan EV 170/2020 vp edellyttänyt, että hallitus seuraa ja arvioi lainsäädännön toimivuutta ja porovahinkolautakunnan toimintaa sekä antaa maa- ja metsätalousvaliokunnalle asiasta selvityksen vuoden 2023 loppuun mennessä. Edellä mainittu eduskunnan vastaus liittyi 2020 hallituksen esitykseen eduskunnalle laiksi poronhoitolain muuttamisesta HE 152/2020 vp.

Pyyntöön viitaten maa- ja metsätalousministeriö toimittaa liitteenä seuraavan selvityksen.

Tämä selvitys on lähetetty vain sähköisenä.

Osastopäällikön sijaisena apulaisosastopäällikkö Taina Aaltonen

Hallitussihteeri Lasse Saarela

Liitteet Maa- ja metsätalousministeriön selvitys

Jakelu Maa- ja metsätalousvaliokunta

VN/31621/2023-MMM-7

Seuraavat henkilöt ovat allekirjoittaneet tämän asiakirjan sähköisesti /

Följande personer har undertecknat denna handling elektroniskt /

This document has been signed electronically by the following persons:

Saarela Lasse 912656208	Aaltonen Taina 91292703W
2023-12-22	2023-12-22

Maa- ja metsätalousministeriö
Jord- och skogsbruksministeriet
Ministry of Agriculture and Forestry

22.12.2023

VN/31621/2023-MMM-7

Eduskunnan maa- ja metsätalousvaliokunnalle

Eduskunta on vastauksessaan EV 170/2020 vp, edellyttänyt, että hallitus seuraa ja arvioi lainsäädännön toimivuutta ja porovahinkolautakunnan toimintaa sekä antaa maa- ja metsätalousvaliokunnalle asiasta selvityksen vuoden 2023 loppuun mennessä. Edellä mainittu eduskunnan vastaus liittyi 2020 hallituksen esitykseen eduskunnalle laiksi poronhoitolain muuttamisesta (HE 152/2020 vp). Poronhoitolainmuutos tuli voimaan 1.1.2021. Pyydettynä selvityksenä maa- ja metsätalousministeriö esittää kunnioittaen seuraavaa.

Tiivistelmä selvityksestä

Tässä selvityksessä arvioitiin, saavuttiko poronhoitolainmuutos, jossa perustettiin porovahinkolautakunta, sille hallituksen esityksessä esitetyt tavoitteet. Hallituksen esityksen mukaan sen tavoitteena oli poistaa ongelmat, jotka liittyivät silloisen riidanratkaisutoiminnan puolueettomuuteen ja riippumattomuuteen ja sitä kohtaan koettuun luottamuspulaan. Tavoitteena oli lisäksi luoda menettely, jonka avulla porojen aiheuttamia vahinkoja ja aitaamista voitaisiin arvioida asiantuntevasti, kohtuullisin kustannuksin ja molempia osapuolia kuullen ja joka edistäisi sovintoratkaisuun pääsyä osapuolten kesken.

Selvitys toteutettiin organisaatioille lähetetyn kyselyn avulla. Kyselyn vastausaika oli 23.10-13.11. Lisäksi halukkaiden organisaatioiden kanssa järjestettiin haastattelu. Kysely lähetettiin seuraaville tahoille: Lapin aluehallintovirastolle (myöhemmin Lapin AVI), Lapin elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus (myöhemmin Lapin ELY), Luonnonvarakeskus (myöhemmin LUKE), Saamelaiskäräjät, Maa- ja metsätaloustuottajain Keskusliitto MTK r.y. (myöhemmin MTK) ja Paliskuntain yhdistys. Lisäksi vastauksia kerättiin kaikille avoimesta webropol –kyselystä. Selvitystä varten järjestettiin myös porovahinkolautakunnan puheenjohtajan kanssa haastattelutilaisuus ja pyydettiin Ruokavirastosta tietoja porovahinkolautakunnan kustannuksista.

Selvityksessä ei voitu ottaa kantaa ovatko porovahinkolautakunnan toiminnasta asian osapuolille ja valtiolle aiheutuneet kustannukset pysyneet kohtuullisina, koska kustannuksia ei ole mahdollista verrata edellisen järjestelmän kustannuksiin.

Valtaosa organisaatioista piti lainmuutosta parannuksena. Porovahinkolautakuntaa pidettiin ammattitaitoisempana ja luotettavampana kuin sitä edeltäneitä arvioimislautakuntia. Kyselyyn vastanneet organisaatiot MTK:ta luukunottamatta pitivät poronhoitolainmuutosta onnistuneena myös sen muissa tavoitteissa. MTK:n mukaan poronhoitolainmuutos on epäonnistunut lähes kaikissa sen tavoitteissa.

Kukaan vastaajista ei toivonut, että palattaisiin lainmuutosta edeltäneeseen järjestelmään. Vastaajat eivät myöskään toivoneet, että porovahinkolautakunta lakkautettaisiin. Esimerkiksi kriittisimmin lainuudistukseen suhtautunut MTK toivoi, että lautakuntaa kehitettäisiin. Keskeisimpänä kehitysehdotuksena nähtiin lautakunnan toiminnasta tiedottaminen ja tietoisuuden lisääminen, joka nostettiin esiin monen vastauksen yhteydessä. Myös lautakunnan oman arvion mukaan se ei uutena toimielimenä ole vielä riittävän tunnettu poronhoitoalueella.

Tiedonpuute porovahinkolautakunnasta näkyy vähäisenä määränä tapauksia sekä oletuksina porovahinkolautakunnan toiminnasta. Poronhoitolainmuutos on kyselyn perusteella onnistunut ratkaisemaan arvioimislautakuntien puolueettomuuteen ja riippumattomuuteen liittyvät ongelmat ja onnistunut turvaamaan vahinkojen arvioinnissa ja aitaamisasioissa vaadittavan asiantuntemuksen. Selvityksen perusteella monia lainmuutoksen pitkän aikavälin tavoitteita on kuitenkin vielä liian aikaista arvioida.

Maa- ja metsätalousministeriön selvitys poronhoitolainmuutoksesta ja porovahinkolautakunnan toiminnasta

Selvityksen rakenne

Ensimmäisessä kappaleessa taustoitetaan porovahinkolautakuntaa edeltäneitä arvioimislautakuntia ja porovahinkolautakuntaa koskevaa sääntelyä. Kappaleessa käydään lisäksi läpi arvioinnin kohteena olevan sääntelyn tavoitteet. Selvitys keskittyy nimenomaisesti porovahinkolautakuntaa koskevan sääntelyn arviointiin, koska lainmuutoksen keskeisimmät tavoitteet olivat puolueettoman ja ammattitaitoisen porovahinkolautakunnan luominen ja riidanratkaisun siirtäminen käräjäoikeuksiin. Lisäksi selvityksessä selvitettiin tietämystä lautakunnasta, järjestelmän selkeyttä ja lautakunnan vaikutusta sovitteluun.

Toinen kappale menetelmät ja aineistot käsittelee selvitystyön keskeisimpiä vaiheita. Kappaleessa kerrotaan, miten selvitys laadittiin, mitä tahoja kuultiin ja miksi selvitys laadittiin valituin metodein. Selvityksen keskeisin menetelmä oli kysely ja selvitys toteutettiin organisaatioille lähetetyn kyselyn (liite 1) avulla. Lisäksi halukkaiden organisaatioiden kanssa järjestettiin haastattelutilaisuus TEAMS:in välityksellä, jossa organisaatiot saattoivat kertoa vastauksistaan ja näkemyksistään laajemmin.

Kolmannessa kappaleessa käydään läpi kyselyn keskeiset tulokset. Kappaleessa avataan organisaatio-kyselyyn ja kaikille avoimeen webropol -kyselyyn vastanneiden vastauksia. Kyselyn keskeisenä havaintona voidaan pitää sitä, että porovahinkolautakuntaa pidetään ammattitaitoisempana ja puolueettomampana kuin sitä edeltäneitä arvioimislautakuntia, mutta tietoisuus porovahinkolautakunnasta ei ole vielä kovin suurta.

Neljännessä kappaleessa käsitellään selvitystyössä esille nousseita kehitysehdotuksia. Selvitys on tunnistanut joitakin kehittämisehdotuksia, joista keskeisin on tietoisuuden lisääminen porovahinkolautakunnasta. Muina kehitysehdotuksina nähtiin mm. avoimuuden lisääminen ja mahdollisuus käyttää Vipu-mobiilia todistusaineistona.

Viidennessä johtopäätökset kappaleessa käsitellään selvityksen keskeisimpiä löydöksiä ja esille nousseita kehitysehdotuksia. Poronhoitolainmuutos on kyselyn perusteella onnistunut ratkaisemaan arvioimislautakuntien puolueettomuuteen ja riippumattomuuteen liittyvät ongelmat ja onnistunut turvaamaan vahinkojen arvioinnissa ja aitaamisasioissa vaadittavan asiantuntemuksen. Selvityksen keskeisin johtopäätös on, että monia lainmuutoksen tavoitteita on kuitenkin vielä liian aikaista arvioida.

1. Lainmuutoksen tausta ja tavoitteet

Ennen muutosta poronhoitolaissa säädetty arvioimislautakunta ratkaisi porojen aiheuttamien vahinkojen korvaamista ja paliskunnan aitaamisvelvollisuutta koskevat riidat. Lautakunta kokoontui kolmejäsenisenä siten, että kokoonpanossa oli puheenjohtaja ja kaksi muuta jäsentä. Puheenjohtajan määräsi elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus, jonka oli ennen päätöstään kuultava paliskuntaa ja

maataloustuottajien yhdistystä. Käytännössä puheenjohtajat oli määrätty erikseen kutakin kuntaa varten. Lautakunnilla ei ollut kuitenkaan pysyvää kokoonpanoa, vaan se koottiin erikseen kutakin käsiteltäväksi tulevaa tapausta varten. Lautakuntien toiminta oli kunta- ja tapauskohtaista. Arvioimislautakuntien päätökset olivat vanhan poronhoitolain mukaan täytäntöönpanokelpoisia riita-asiassa annetun tuomion tavoin, eli lautakunnat nimestään huolimatta toimivat oikeusturvaa antavina lainkäyttöeliminä.

Lainmuutoksen myötä arvioimislautakunnat lakkautettiin, mikä merkitsisi lainkäyttötoimivallan siirtymistä yleisille tuomioistuimille. Poronhoitoaluetta varten perustettiin puolueeton asiantuntijaelin, porovahinkolautakunta, jonka tehtävänä oli antaa pyynnöstä lausuntoja siitä, ovatko porot aiheuttaneet poronhoitolaissa korvattavaksi säädettyä vahinkoa ja mikä on vahingon suuruus sekä mikä on paliskunnan aitaamisvelvollisuus. Lautakunnan jäsen voisi toimia molempien osapuolten pyynnöstä sovittelijana.

Hallituksen esityksen mukaan lainmuutoksen keskeisinä tavoitteina oli uudistaa porojen aiheuttamia vahinkoja ja aitaamisasioita varten oleva arviointi- ja riidanratkaisujärjestelmä tavalla, joka poistaisi siinä olleet erityisesti lainkäytön puolueettomuuteen ja riippumattomuuteen liittyvät ongelmat, turvaisi vahinkojen arvioinnissa ja aitaamisasioissa vaadittavan asiantuntemuksen sekä sitä kautta lisäisi osapuolten luottamusta järjestelmään. Uudistuksella pyrittiin luottamuksen lisääntymisen kautta myös vähentämään poronomistajien sekä maanomistajien ja -haltijoiden välistä vastakkaisasettelua, mikä helpottaisi riitojen sopimista. Tavoitteena oli, että uusitusta järjestelmästä tulee riittävän selkeä, tehokas ja yksinkertainen ja että sen toiminnasta asian osapuolille ja valtiolle aiheutuvat kustannukset pysyisivät kohtuullisina.

2. Menetelmät ja aineistot

Hankkeen tavoitteena oli arvioida poronhoitolainmuutoksen keskeisiä tavoitteita. Uudistuksessa pyrittiin ratkaisemaan arvioimislautakuntien puolueettomuuteen ja riippumattomuuteen liittyvät ongelmat, turvata vahinkojen arvioinnissa ja aitaamisasioissa vaadittava asiantuntemus sekä sitä kautta lisätä osapuolten luottamusta järjestelmään, minkä vuoksi keskeisimmäksi lähdeaineistoksi valittiin organisaatioiden näkemykset ja kokemukset. Niiden keräämisessä käytetyt tutkimusmenetelmät olivat organisaatioille lähetetty kysely ja haastattelut sekä kaikille avoin webropol-kysely.

Kyselyn kysymykset (liite 1) pyrkivät selvittämään eri tavoitteiden toteutumista. Kysymyksellä 1 kartoitettiin vastaajan tietoisuutta lainmuutoksesta, kysymyksellä 2 selvitettiin lainkäytön siirtämistä käräjäoikeuksiin ja sen vaikutusta lainkäytön puolueettomuuteen ja riippumattomuuteen. Kysymyksellä 3 arvioitiin vahinkojen arvioinnissa ja aitaamisasioissa vaadittavaa asiantuntemusta. Kysymyksillä 4 ja 6 arvioitiin osapuolten luottamusta järjestelmään sekä järjestelmän tehokkuutta ja yksinkertaisuutta. Kysymyksellä 5 arvioitiin helpottaako lainmuutos riitojen sopimista. Kysymyksillä 7-10 selvitettiin käyttökokemuksia ja näkemyksiä porovahinkolautakunnasta.

Organisaatioille lähetetyn kyselyn vastausaika oli 23.10-13.11. Kysely lähetettiin sähköpostitse seuraaville toimijoille: Lapin AVI, Lapin ELY, LUKE, Saamelaiskäräjät, MTK ja Paliskuntain yhdistys. Kaikki edellä mainitut tahot vastasit kyselyyn.

MTK:ta pyydettiin jakamaan kysymykset eteenpäin kahdelle eteläisellä poronhoitoalueella toimiville piirijärjestöille ja vastaavasti Paliskuntain yhdistystä pyydettiin jakamaan kysymykset kahdelle eteläisellä poronhoitoalueella toimivalle paliskunnalle. Eteläinen poronhoitoalue valittiin sen vuoksi, että ministeriön aiempien selvitysten perusteella porovahingot keskittyvät nimenomaisesti tälle alueelle.

Kysymysten yhteydessä tarjottiin mahdollisuutta haastatteluun, jossa vastauksia voitaisiin käydä syvällisemmin läpi. Haastattelut pidettiin Paliskuntain yhdistyksen kanssa 15.11.2023 sekä Kainuun ja Lapin MTK:n piirijärjestöjen kanssa 16.11.2023. Lisäksi porovahinkolautakunnan puheenjohtajan kanssa pidettiin haastattelu, jossa käytiin läpi lautakunnan toimintaa ja sovittelun edistämistä lautakunnassa. Porovahinkolautakunnan puheenjohtajalta pyydettiin myös kirjallisesti näkemyksiä tässä selvityksessä esille nousseisiin kehitysehdotuksiin.

Webropol-kyselyn vastausaika oli 8.-26.11.2023. Kyselystä tiedotettiin ministeriön nettisivuilla ja siitä lähetettiin erillinen viesti MTK:lle ja Paliskuntain yhdistykselle. Kyselyyn saatiin kaikkiaan 145 vastausta. Kyselyn tulokset ovat tämän selvityksen liitteenä (liite 3).

Selvityksen yhteydessä selvitettiin myös porovahinkolautakunnan käsittelemien tapausten määrää ja lautakunnan kustannuksia sekä miten tapaukset jakautuvat lausumien ja sovittelujen välillä.

3. Tulokset

Selvityksen tulokset perustuvat pääasiassa kysymysten vastauksiin ja haastatteluissa esille tuotuihin mielipiteisiin. Lisäksi tämän luvun alussa on tarkasteltu lyhyesti lautakunnan tapausmääriä ja kustannuksia. Selvityksen tuloksissa on painotettu organisaatioille lähetetyn kyselyn vastauksia kaikille avoimen webropol -kyselyn ylitse, koska webropol -kyselyn vastaajajoukkoa ei ole mahdollista varmentaa. Lisäksi webropol -kyselyn vastaajien pieni lukumäärä lisää virhearviointien mahdollisuutta.

3.1 Porovahinkolautakunnassa käsitellyt tapaukset ja lautakunnan kustannukset

Porovahinkolautakunnassa käsitellään vuosittain vajaa 10 asiaa joko sovittelumenettelyssä tai lausuntoasiana. Käsiteltyjä asioita on ollut seuraavasti vuonna 2021 (kesäkuusta lukien) 5 asiaa, joista lausuntoja 2 ja sovitteluita 3, vuonna 2022 8 asiaa, joista lausuntoja 5 ja sovitteluita 3 ja vuonna 2023 (16.10. mennessä) 8 asiaa, joista lausuntoja 7 ja sovitteluita 1. Sovittelumenettelyssä käsitellyissä asioissa on saavutettu sovinto muissa paitsi yhdessä asiassa. Porovahinkolautakunnan tiedossa ei ole, että yhdessäkään asiassa sovintosopimusta tai lautakunnan lausuntoasiassa antamaa ratkaisusuositusta ei olisi noudatettu. Ratkaisutoiminnan lisäksi lautakunta on kokoustanut vuosittain 1-2 kertaa.

Poronhoitolainmuutoksen yhteydessä pyrittiin lisäämään sovittelua. Porovahinkolautakunnan jäsenille järjestettiin sovittelukoulutus lautakunnan ensimmäisenä vuotena. Lautakunnan oman arvion mukaan sovittelun edistämisessä ollaan edistytty hyvin, joskin sovittelukulttuurin luominen on hidasprosessi ja esimerkiksi muissa maissa laaditut sovitteluoppaat eivät suoraan sovellu Suomen poronhoitoalueelle.

Ruokavirastolta saatujen alustavien tietojen mukaan porovahinkolautakunnan toteutuneet kustannukset vuodelle 2022 olivat noin 55 000 euroa. Lautakunnan vuosittaisten menojen arvioitiin 2022 olevan 104 000 euroa vuodessa vuosina 2023–2024. Tästä 74 000 euroa johtuu lautakunnan sivutoimisten jäsenten palkkiokustannuksista ja matkakustannusten korvauksista sekä tarvittavaan koulutukseen osallistumisesta. Muut kustannukset johtuivat lautakunnan yleiskustannuksista.

	€/vuosi
TULOT	4 000
MENOT	104 000
Palkkiot	50 000
Matkat	24 000
Tukipalvelut	30 000

Lautakunnan yleiskustannusten on arvioitu koostuvan pääosin Ruokaviraston palveluksessa olevan lautakunnan sihteerin työstä. Tähän työhön kuuluu lautakunnan asioiden vireille saattamiseen ja etenemiseen liittyvää neuvontaa, asiakirja- ja matkahallintoa, taloushallintoa sekä koulutusten käytännön järjestelyjä. Lisäksi Ruokavirastolle aiheutuu lautakunnan tukipalvelujen järjestämisestä työtä ja kustannuksia, jotka liittyvät mm. yhteyksien järjestämiseen, verkkosivuihin ja viestintään.

Porovahinkolautakunnan käsittelyssä merkittävä osa kustannuksista aiheutuu matkustamisesta paikan päälle. Lautakunta kokoontuu pääosin kolmejäsenisissä ratkaisukokoonpanoissa. Sovitteluapua tarjotaan siten, että sovittelijaksi määrätään yksi lautakunnan jäsen.

Lautakunnan tulot muodostuvat valtion maksuperustelaissa (150/1992) tarkoitetuista julkisoikeudellisista suoritteista, joista poronhoitolain mahdollistamalla tavalla peritään omakustannusarvoa alempi maksu. Maksu lautakunnan lausunnoista sekä lautakunnan järjestämästä sovittelumenettelystä on 250 euroa. Sovitteluavun antamista koskevassa asiassa maksu jakaantuu osapuolten kesken tasan, kun taas lausuntoasiassa maksu peritään asian vireille panneelta, ellei asian käsittely pääty osapuolten väliseen sovintoon. Poronhoitolain muutosesitystä koskevassa eduskunnan maa- ja metsätalousvaliokunnan mietinnössä MmVM 10/2020 vp todetaan (s. 3): ”Valiokunta korostaa, että on sekä vahinkoa kärsineiden että korvausvelvollisen etu, että vahinkoja voidaan arvioida matalan kynnyksen menettelyssä ja korvauksista voidaan sopia ilman oikeudenkäyntejä. Valiokunta edellyttääkin, että porovahinkolautakunnan käsittelymaksujen tulee olla kohtuullisia suhteessa arvioinnin kohteena olevan vahingon määrään ja tuomioistuinmaksuihin, jotta maksu ei muodostu esteeksi lausunnon pyytämiselle lautakunnalta.” Porovahinkolautakunnan Vertailun vuoksi todettakoon, että maksu riita-asian käsittelystä käräjäoikeudessa on 530 euroa.

Lakkautettujen arvioimislautakuntien toiminnasta aiheutuviin kustannuksiin ei ollut osoitettu varoja valtion talousarvioissa, vaan jutun toinen asianosainen tai molemmat asianosaiset määrättiin lautakunnan ratkaisussa vastuuseen lautakunnan jäsenille maksettavista palkkioista. Lautakunnan puheenjohtajalla oli oikeus saada kultakin toimituspäivältä 150 euroa ja jäsenellä 80 euroa, minkä lisäksi heillä oli oikeus saada päivärahaa sekä matka- ja majoittumiskorvausta valtion matkustussäännön mukaisesti. Valmistelutyöstä tai työstä, joka erityisesti lautakunnan puheenjohtajalle aiheutui erityyppisestä neuvonnasta tai selvitystyöstä tapauksissa, jotka eivät johtaneet varsinaiseen riidanratkaisumenettelyyn, ei maksettu palkkioita. Arvioimislautakuntien käytössä ei myöskään ollut tukipalveluita, jotka liittyivät esimerkiksi kirjaamotoimintaan ja asiakirjojen arkistointiin. Koska lainkäyttö on yksi keskeisimmistä valtion perustehtävistä, uudistuksen tavoitteena oli, että valtio vastaa sen kustannuksista ja että lautakunnan jäsenten vapaaehtoistyö tai kuntien resurssien hyödyntäminen saadaan loppumaan.

Edellä esitetty huomioon ottaen uudistuksesta valtiolle aiheutuneiden kustannusten kohtuullisuutta ei ole mahdollista arvioida vertaamalla kustannuksia aiempien arvioimislautakuntien kustannuksiin. Porovahinkolautakunnan kustannukset ovat toistaiseksi vastanneet hallituksen esityksessä esitettyjä kustannuksia ja näin ollen, kustannukset vaikuttavat säilyneen kohtuullisena sekä valtion että valittajien kannalta. [1]

3.2 Kyselyn tulokset

Kaikki kyselyyn osallistuneet organisaatiot olivat tietoisia uudistuksesta. Kysymyksissä 2-4 lähes kaikki vastaajat vastasivat kyllä. Kysymyksissä 5 ja 6 oli enemmän hajontaa. Eniten hajontaa oli kysymyksissä 7-10.

[1] HE 152/2020 vp. s.11

Kyselyn perusteella porovahinkolautakuntaa pidettiin lähes kaikkien vastaajien mielestä parannuksena aiempaan järjestelmään. Porovahinkolautakuntaa pidettiin lähes kaikkien vastaajien mielestä ammattitaitoisempana ja puolueettomampana verrattuna aiempiin arvioimislautakuntiin, poronhoitolainmuutoksen katsottiin kokonaisuudessaan edistäneen vahinkoa kärsivien mahdollisuutta saada porojen aiheuttamista vahingoista oikeudenmukainen korvaus ja pidemmällä tähtäimellä helpottavan riitojen sopimista poronhoitoalueella.

Poikkeuksen muodosti MTK:n ja sen piirijärjestöjen vastaukset, joissa suhtauduttiin porovahinkolautakuntaan varautuneesti. MTK:n ja sen piirijärjestöjen vastauksissa todettiin lisäksi, että poronhoitolainmuutos ei ollut helpottanut vahinkoa kärsivien mahdollisuutta saada oikeudenmukainen korvaus tai helpottanut riitojen ratkaisemista poronhoitoalueella.

3.2.1 Lapin ELY ja Lapin AVI

Lapin ELY:n vastauksessa kyselyyn lainmuutosta pidettiin kautta linjan onnistuneena. Lapin ELY:n toimittamassa vastauksessa poronhoitolainmuutos nähtiin parannuksena. Lapin ELY:n vastauksessa kysymyksiin 1-6 ja kysymykseen 8 oli vastattu kyllä.

Lapin ELY:n kanssa käytyjen keskustelun perusteella Lapin ELY:n työmäärä on vähentynyt uudistuksen myötä. ELY:n ei tarvitse nimittää kuntakohtaisia puheenjohtajia arviointilautakuntiin. Puheenjohtajien löytäminen arvioimislautakuntaa oli haastavaa ja siihen kului huomattavasti aikaa.

Lapin AVI:n vastauksessa kysymyksiin 1-4 oli vastattu kyllä. Kysymyksiin 4-6 en osaa sanoa. Kysymykseen 7 oli vastattu kyllä. Muut kohdat oli jätetty tyhjiksi.

3.2.2 LUKE

LUKE:n vastauksessa kysymyksiin 1-9 oli vastattu kyllä. LUKE:n vastauksessa korostettiin, että porovahinkolautakuntaa edeltäneessä järjestelmässä keskeinen ongelma oli sen voimakas heterogeenisyys. Kuntakohtaisissa arvioimislautakunnissa lautakuntien asiantuntemus ja asian käsittely vaihtelit hyvin paljon eri kunnissa. LUKE:n mukaan lainmuutoksen myötä porovahinkolautakunnan toiminta perustuu neutraaliin, puolueettomaan asiantuntijuuteen ja lautakunnan jäsenistössä on monien eri alojen asiantuntijuutta sekä saamelaisedustus.

LUKE:n lausunnossa nostettiin esiin yhdenmukaisen prosessin merkitys porovahinkolautakunta käsittelyssä. Porovahinkolautakunnan toteuttamat katselmukset ja niiden pohjalta laaditut lausunnot ovat aina hyvin tarkasti samalla prosessilla toteutettuja, määrämuotoisia ja faktisia. Lausuntojen lopputulokseen vaikuttavat vain katselmuksessa todetut tosiasiat.

Lausunnossa nostetaan esiin, että uuden porovahinkolautakunnan saama palaute on ollut positiivista, ja sen tekemä työ on ollut toiminnan uskottavuutta lisäävää. LUKE:n mukaan lautakunnan monialainen asiantuntemus, selkeä menettely ja perustellut päätökset nähtiin seikkoina, jotka edistivät vahinkoa kärsivien mahdollisuutta saada porojen aiheuttamista vahingoista oikeudenmukainen korvaus, selkeyttivät riidanratkaisua ja helpottivat pitkällä tähtäimellä riitojen ratkaisua poronhoitoalueella.

LUKE:n lausunnon toinen laatija on toiminut aiemman kunnallisen arvioimislautakunnan puheenjohtajana ja toimii nykyisen uuden, ministeriön asettaman koko poronhoitoaluetta koskevan porovahinkolautakunnan kasvintuotannon asiantuntijana sekä lautakunnan varapuheenjohtajana.

3.2.3 Saamelaiskäräjät

Saamelaiskäräjien vastauksessa kysymyksiin 1-9 oli vastattu kyllä. Saamelaiskäräjien vastauksessa tuotiin esille, että porovahinkolautakunnassa ei tähän mennessä ole käsitelty saamelaisten kotiseutualueelle sijoittuvia tapauksia. Kokemukset porovahinkolautakunnasta perustuivat siihen, että Saamelaiskäräjien II varapuheenjohtaja on tällä toimikaudella Saamelaiskäräjien nimeämänä jäsenenä lautakunnassa.

Saamelaiskäräjät myös muistutti maa- ja metsätalousministeriötä vuonna 2020 antamastaan lausunnosta (Dnro: 432/D.a.2/2020, 27.4.2020), jossa todetaan mm. ”Saamelaiskäräjien näkemyksen mukaan on välttämätöntä, että kuten porovahinkolautakunnassa, niin myös yleisissä tuomioistuimissa turvataan saamen kielten, saamelaiskulttuurin, alkuperäiskansaoikeuksien sekä saamelaisen poronhoidon osaaminen niissä tilanteissa, joissa käsiteltävä asia koskee saamelaisten kotiseutualuetta tai koltta-aluetta.” Lisäksi Saamelaiskäräjien vastauksessa korostettiin saamen kielten merkitystä lautakunnasta tiedottamisessa.

3.2.4 Paliskuntain yhdistys ja Palojärven paliskunta

Paliskuntain yhdistys oli vastannut kysymyksiin 1-9 kyllä. Palojärven paliskunta oli myös vastannut kysymyksiin 1-9 kyllä. Paliskuntain yhdistyksen vastauksen ja yhdistyksen kanssa pidetyn haastattelun perusteella lainmuutos nähtiin onnistuneena.

Paliskuntain yhdistyksen mukaan vanhan järjestelmän suurimmat ongelmat olivat korjautuneet poronhoitolainmuutoksen myötä. Erityisesti riidanratkaisun asiantuntijuus, puolueettomuus ja luotettavuus oli lainmuutoksen myötä huomattavasti parantunut.

Yleisesti riidanratkaisun siirtyminen pois kuntakohtaisilta arvioimislautakunnilta nähtiin merkittävänä parannuksena. Arvioimislautakunnissa asioiden ratkaisussa saattoivat vaikuttaa paikalliset ihmissuhteet. Vääriksi koetut ratkaisut olivat omiaan syventämään paikallisia riitoja niiden ratkaisun sijaan. Ulkopuolinen asiantuntijaelin, joka perusti ratkaisunsa lakiin ja perusteli ne, nähtiin pitkällä tähtäimellä merkityksellisenä toimena, jonka uskottiin edistävän riitojen ratkaisua poronhoitoalueella.

Vastauksessa korostettiin myös sen tärkeyttä, että vahinkoarvioinneille saatiin yhdenmukaiset perusteet (Peltovahinkoarvioinnin opas poronhoitoalueelle: ohjeet vahinkoarvioprosessin toteutuksen ja havaintojen tekemiseen). Arvioimisohjeet mahdollistavat keskinäisen sopimisen ilman ulkopuolisia asiantuntijoita. Paliskuntain yhdistys nosti myös esille, että vaikka valtaosa poronhoitajista ja viljelijöistä kykenee toimimaan arjessa ja sopimaan riitansa ilman ulkopuolisen puuttumista asiaan, niin joillakin paikkakunnilla maa- ja porotalous eivät ole sukupolvien ajan kyenneet rakentavaan yhteistyöhön.

Paliskuntain yhdistys toivoi, että porovahinkolautakunnan toiminnasta tiedotettaisiin enemmän. Lisäksi toiveena oli, että porovahinkolautakunta tekisi vuosittain 1-2 matkaa poronhoitoalueelle ja kertoisi lautakunnan toiminnasta. Tämä mahdollistaisi myös suoran palautteen antamisen lautakunnan toiminnasta.

3.2.5 MTK

MTK, MTK Lappi ry:n ja MTK Pohjois-Suomi ry:n toimittavat kootun vastauksen ja MTK Lappi ry:n ja MTK Pohjois-Suomi ry:n edustajien kanssa järjestettiin haastattelu kyselystä. MTK:lla viitataan tässä selvityksessä MTK:n, MTK Lappi ry:n ja MTK Pohjois-Suomi ry:n esittämiin näkemyksiin.

Vastauksessa oli vastattu kysymykseen 1 kyllä, kysymyksiin 2-3 ja 5 en osaa sanoa. Kysymyksiin 4 ja 6 oli vastattu ei. Kysymyksiin 7 ja 8 oli vastattu kyllä, mutta kysymyksen 8 osalta oli esitetty huomio[2]. Kysymykseen 9 oli vastattu ei. Kysymyksen 10 osalta oli esitetty useampi huomio.

Yleisesti MTK:ssa lainmuutoksen nähtiin epäonnistuneen sen keskeisissä tavoitteissa. Porovahinkolautaa edeltäneitä arvioimislautakuntia ei pidetty parempana ratkaisuna ja puolueettomat, ulkopuoliset henkilöt ilman sidonnaisuutta paikkakuntaan nähtiin lähtökohtaisesti hyvänä asiana, mutta porovahinkolautakunta ei ollut ratkaissut porovahinkoihin liittyviä keskeisiä ongelmia.

MTK:n näkemyksen mukaan luottamusta porovahinkolautakunnan asiantuntemukseen ja puolueettomuuteen heikentää tiedonpuute lautakunnan toiminnasta. Erityisesti se, että lautakunnan ratkaisut eivät ole julkisia nähtiin ongelmana. Tällä hetkellä ruokaviraston sivuilla olevista esimerkkitapauksista kumpikaan ei käsittele peltovahinkoja.

Toisena ongelmana nähtiin se, että porovahinkolautakunnan ratkaisut ovat vain suosituksia. Tämä johti tilanteeseen, jossa osapuolen tuli nostaa kanne käräjäoikeudessa tai ainakin uhata kanteen nostamisella saadakseen porovahinkolautakunnan suosittaman korvauksen. Käräjäoikeus käsittelyssä nähtiin merkittävä kuluriski ja ratkaisua saattaa juotua odottamaan liian kauan. MTK:n edustajat toivat haastattelussa esiin näkemyksen, jonka mukaan porovahinkolautakunnassa käsiteltyjä tapauksia ei toistaiseksi ole viety käräjäoikeuteen erityisesti kuluriskin takia.

Porovahinkolautakunnan toimissa nähtiin kaksi keskeistä ongelmaa. Ensimmäisenä ongelmana nähtiin katselmuksen järjestämisen hitaus. Katselmuksen järjestäminen 2-3 viikon kuluttua vahingosta teki vahingon toteamisesta todella hankalaa varsinkin kasvukaudella. Toinen sisällöllinen ongelma nähtiin arviolautakunnan käyttämissä yksikkökustannuksissa ja peltotöissä käytettävissä työaikataulukoissa. Käytetyt taulukot ovat ProAgria Oulun, joten niissä käytetyt peltolohkojen koko sekä keskimääräinen konekalusto, urakoitsijoiden konekalusto poikkeavat merkittävästi Lapin oloista. Esimerkiksi siksi, että Lapissa pellot ovat usein pienempiä ja välimatkat suurempia, jolloin keskiarvot eivät anna oikeaa kuvaa todellisesta vahingosta.

Kysymyksen 10 kohdalla MTK nosti esille sen, että tyytymättömyyttä lautakunnan toimintaa aiheuttaa se, että lautakuntaa ei nähdä puolueettomana, lautakunnan asiantuntemusta ei pidetty riittävänä ja se, että lautakunnan ratkaisut eivät sido osapuolia. Selkeitä perusteita sille miksi lautakunnan puolueettomuutta epäiltiin ei noussut esille. Lautakunnan asiantuntemuksen puute liittyi keskeisesti vahinkojen arviointiin.

3.3 Webropol –kyselyn tulokset

Kaikille avoimen Webropol –kyselyn vastauksissa oli huomattavasti enemmän hajontaa kuin organisaatioiden vastauksissa. Kyselyyn saatiin kaikkiaan 145 vastausta. Vastaajat jakautuivat ilmoittamansa taustan mukaan seuraavasti. Poronhoitoalueen asukkaita oli vastaajista 37 (25,5%), Poronomistaja 19 (13,1%), Vapaa-ajan asukkaita 5 (3,5%), Maanomistajia 77 (53,1 %) ja muita 7 (4,8%). Webropol –kyselyssä painottui siis voimakkaasti maanomistajien näkemys.

[2] MTK:n mukaan käsittely sinällään on ollut sujuvaa. Arviolautakunnan käyttämät yksikkökustannukset ja peltotöissä käytettävät työaikataulukot tulisi päivittää Lapin (poronhoitoalueen eri osien) olosuhteita vastaaviksi. Käytetyt taulukot ovat ProAgria Oulun, peltolohkojen koko sekä keskimääräinen konekalusto, urakoitsijoiden konekalusto poikkeavat merkittävästi Lapin oloista

Webropol –kyselyn perusteella valtaosa vastaajista (80%) oli kuullut porovahinkolautakunnasta ennen kyselyyn vastaamista. Kuitenkin (65%) prosenttia vastaajista halusi lukea tiivistelmän porovahinkolautakunnasta ennen kyselyyn vastaamista, mikä saattaa indikoida, että lautakunnan toimintaa ei vielä tunneta kovin hyvin. Webropol –kyselyn perusteella poronhoitolainmuutosta ei pidetty onnistuneena ja porovahinkolautakuntaa ei pidetty edeltäviä arvioimislautakuntia parempana järjestelmänä.

Avoimissa tekstivastauksissa näkyi, että poronhoitoalueella vastakkainasettelu poronhoidon ja muun maankäytön välillä ei ole poistunut eikä luottamus siihen, että porovahingoista saa täyden korvauksen ole palautunut. Vastauksissa korostui turhautuminen porojen aiheuttamiin vahinkoihin ja jossain määrin myös näkemys, että paliskunnat ja poronomistajat ovat määräävässä asemassa vahinkojen käsittelyssä.

Webropol –kyselyn perusteella voidaan todeta, että poronhoitolainmuutos ei ole vielä kovin tunnettu ja ainakin yhdessä kriittisessä vastauksessa kritisoitiin arvioimislautakuntia, ei uutta porovahinkolautakuntaa. Kyselyn vastauksissa tuotiin lisäksi esille epäkohtana se, että lausunnonpyytäjän tulee maksaa suoritemaksua riippumatta lausunnon lopputuloksesta. Webropol –kyselyn perusteella ei noussut selkeitä kehitysehdotuksia. Kyselyn tulokset on liitetty tämän selvityksen liitteeksi (liite 3).

3.4. Yhteenveto tuloksista

Valtaosa organisaatioille tehtyyn kyselyyn vastanneista piti lainmuutosta parannuksena. Porovahinkolautakuntaa pidettiin ammattitaitoisempana ja luotettavampana kuin sitä edeltäneitä arvioimislautakuntia. Kaikki muut kyselyyn vastanneet toimijat paitsi MTK pitivät poronhoitolainmuutosta onnistuneena myös sen muissa tavoitteissa.

Kukaan organisaatiokyselyyn vastaajista ei toivonut, että palattaisiin lainmuutosta edeltäneeseen järjestelmään. Vastaajat eivät myöskään toivoneet, että porovahinkolautakunta lakkautettaisiin. Esimerkiksi kriittisimmin lainmuutokseen suhtautunut MTK toivoi, että lautakuntaa kehitettäisiin. Vastaajien esittämiä kehitysehdotuksia käsitellään seuraavassa kappaleessa.

4. Kehittämisehdotukset

Keskeisin ja toistuvin kehitysehdotus oli lautakunnasta tiedottaminen, joka lisäisi tietoisuutta lautakunnasta ja sen toiminnasta. Lisäksi lautakunnalta toivottiin lisää avoimuutta. Muita kehitysehdotuksia olivat katselmusten oikea-aikaisuus, täyden korvauksen periaate ja mahdollisuus käyttää Vipu-mobiilia vahinkojen toteamiseen.

Lisäksi esille tuotiin vaihtoehto, että lautakunnan ratkaisut olisivat sitovia. Tätä vaihtoehtoa selvitettiin laajalti poronhoitolainmuutoksen yhteydessä. Hallituksen esityksen mukaan eräs toteuttamistapa olisi ollut säilyttää vahinkoja ja aitaamisvelvollisuutta koskeva arviointi- ja riidanratkaisutoiminta lautakuntapohjaisena, mutta siten, että kuntakohtaiset lautakunnat lakkautettaisiin ja maahan perustettaisiin yksi uusi itsenäinen ja riippumaton riidanratkaisulautakunta. Ehdotetun lainkäyttöelimen perusteista kuten kokoonpanosta ja nimittämisestä sekä toimintaan sovellettavista prosessisäännöistä olisi säädetty siten, että oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin vaatimukset täyttyisivät. Hallituksen esityksen mukaan lautakuntaan voitaisiin nimittää lainoppineita jäseniä sekä asiantuntijajäseniä, jotka kaikki toimisivat tuomarin vastuulla, sekä poistaa riitojen osapuolten oikeus valita lautakuntaan oma jäsenensä. [3]

[3] HE 152/2020 vp. s.13.

Hallituksen esityksen mukaan ”vaihtoehto olisi kuitenkin poikennut niistä jo pidempään vallinneista kehittämisperiaatteista, joiden mukaisesti lainkäyttö tulisi keskittää oikeusministeriön hallinnonalalla toimiville tuomioistuimille. Erityisesti yksityisoikeudellisten riitojen osalta tästä pääsäännöstä on enää vaikea löytää poikkeuksia. Kun otetaan huomioon poronhoitolain mukaisten riita-asioiden vähäinen määrä ja se, etteivät riidat luonteensa puolesta merkittävästi eroa esimerkiksi muista käräjäoikeuksien toimivaltaan kuuluvista vahingonkorvausriidoista, voidaan katsoa, ettei lainkäyttöä suorittavan lautakunnan säilyttämiselle ole löydettävissä riittävän painavia perusteita. Arvioon vaikuttaa myös se, että lautakuntaa varten tarvittavien prosessisääntöjen tulisi suurelta osin vastata oikeudenkäymiskaaressa säädettyjä prosessisääntöjä, mikä tekisi prosessin hallinnan ja johtamisen vaativaksi. Käräjäoikeuksien ulkopuolelta olisi todennäköisesti haastavaa löytää lautakunnan johtotehtäviin kykeneviä ja halukkaita lainoppineita henkilöitä.” [4]

4.1 Tiedotus ja avoimuus

Tiedotuksen kehittämistä esitettiin LUKE:n, MTK:n, Paliskuntain yhdistyksen ja saamelaiskäräjien vastauksessa. Saamelaiskäräjät lausui myös, että lautakunnan tiedottamisen tulee tapahtua inarin-, koltan- ja pohjoissaamen kielillä niissä tilanteissa, joissa asia on merkityksellinen saamelaisen poronhoidon näkökulmasta. Tällaisia tilanteita ovat muun muassa saamelaisten kotiseutualuetta koskevat asiat.

Tiedotuksen lisäksi porovahinkolautakunnan toimintaan toivottiin lisää avoimuutta. MTK:n toiveena oli, että porovahinkolautakunnan käsittelemät tapaukset julkaistaisiin. Porovahinkolautakunta on maa- ja metsätalousministeriön saaman tiedon mukaan julkaisemassa vuodenvaihteessa kahdesta peltovahingosta tapauslyhennelmän. Porovahinkolautakunta suhtautui torjuvasti kaikkien tapauksien julkaisemiseen, koska sen mukaan kaikki tapaukset eivät ole sillä tavoin informatiivisia, että ne olisi syytä julkaista. Lisäksi lausunnon editoiminen ja anonymisointi vaatii työtä. Tapausten säännönmukainen julkaiseminen mahdollisesti myös vaikuttaisi siihen, miten halukkaasti ihmiset pyytävät lautakunnalta lausuntoa.

4.2 Vahingon arviointi

MTK:n mukaan vahinkojen arvioinnissa ongelmana on se, että vahinkoja arvioidaan keskimääräisistä taulukoista. MTK:n mukaan nämä taulukot ovat ProAgria Oulun maatalouskalenterista, joten niissä käytetyt peltolohkojen koko sekä keskimääräinen konekalusto, urakoitsijoiden konekalusto poikkeavat merkittävästi Lapin oloista. MTK ehdotti, että viljelijän esittämä näyttö todellisesti aiheutuneesta vahingosta huomioitaisiin paremmin asian käsittelyssä porovahinkolautakunnassa.

Porovahinkolautakunnan toimittaman vastauksen mukaan vahingon arvioinnissa lähtökohta on täyden korvauksen periaate, eli vahingonkärsinyt saatetaan samaan asemaan kuin vahinkoa ei olisi tapahtunut. Näin ollen viljelijän esittämä selvitys olisi itse asiassa ensisijainen korvausperuste. Lautakunnasta saadun tiedon mukaan tilakohtaisten tuotantokustannusten luotettava todentaminen edellyttäisi, että tilalla on kirjanpito, josta tuorerehun tuotantokustannus kuiva-ainekiloa kohden on johdettavissa. Viime kädessä tuotantokustannukset arvioidaan lautakunnan toimesta. Jos porovahinkolautakunta joutuu arvioimaan tuotantokustannuksia, arvioinnissa käytetään maatalouskalenteria apuvälineenä.

4.3 Katselmuksen toimittaminen

MTK:n ja Palojärven paliskunnan vastauksissa kiinnitettiin huomiota mahdollisimman nopeaan katselmuksen toimittamiseen. Muutaman viikon viive vahingontapahtumisen ja katselmuksen välillä voi olla hyvinkin tärkeä.

[4] HE 152/2020 vp. s.13.

Porovahinkolautakunnan mukaan se pyrkii toimittamaan katselmukset kunkin asian kiireellisyyden vaatimalla tavalla ottaen huomioon, että vahingot olisivat katselmushetkellä vielä nähtävissä. Esimerkiksi ajanjaksolla 1.1.2022 – 1.10.2023 lautakunta on toimittanut katselmuksen kuudessa viljelyvahingossa. Katselmus on toimitettu asian vireilletulosta keskimäärin 13 päivän kuluessa. Kaikissa paitsi yhdessä tapauksessa katselmus on toimitettu enintään kahden viikon kuluessa asian vireilletulosta (nopeimmillaan 4 päivää ja pisimmillään 31 päivää). Joskus viive katselmuksen toimittamiselle aiheutuu viljelijän ja paliskunnan välisestä viestittelystä ennen lausuntopyynnön esittämistä tai siitä, että asiaa käsitellään ensin sovittelumenettelyssä. Katselmus ei kaikissa tapauksissa ole kiireellinen, koska esimerkiksi porojen syksyllä aiheuttamissa viljelyvahingoissa vahingot voidaan todeta vasta, kun kasvukausi on käynnistynyt.

MTK ehdotti myös, että viljelijöiden käytössä olevaa Vipu-mobiilia voitaisiin hyödyntää porovahinkojen todentamisessa. Vipu-mobiilia käytetään tällä hetkellä esimerkiksi hanhien pelloille aiheuttamien vahinkojen todentamisessa. Porovahinkolautakunnan vastauksen mukaan Vipu-mobiili on hyvä työkalu lohkojen tarkasteluun, mutta se ei korvaa paikan päällä tehtävää katselmusta, ainoastaan täydentää sitä. Katselmuksessa henkilökohtaisilla havainnoilla ja mahdollisilla paikan päällä tehtävillä mittauksilla on tärkeä merkitys johtopäätöksiä tehtäessä.

Katselmuksen nopeaa toteuttamista voidaan pitää kehittämiskohteena. Lainsäädännön pitkän aikavälin tavoitteena on kuitenkin se, että osapuolet voisivat sopia asian ilman ulkopuolista toimijaa. Näin ollen, jos katselmus myöhästyy sen vuoksi, että osapuolet pyrkivät pääsemään sopuun ilman ulkopuolista toimijaa, ei katselmuksen viivästymistä tästä syystä voida pitää ongelmana.

5. Yhteenveto

Selvityksen keskeisimpänä huomiona voidaan pitää sitä, että tietoisuus lainmuutoksesta ja porovahinkolautakunnasta ei ole vielä kovin suurta. Selvityksen perusteella uusi porovahinkolautakunta ja lainkäytön siirtäminen käräjäoikeuksiin on poistanut monet ongelmat, jotka liittyivät lainmuutosta edeltäneen riidanratkaisutoiminnan puolueettomuuteen ja riippumattomuuteen. Lisäksi porovahinkolautakuntaa pidetään organisaatioille lähetetyn kyselyn perusteella asiantuntevampana kuin arvioimislautakuntia.

Asiantuntijuuden ja luottamuksen lisäämisen lisäksi lainmuutoksen tavoitteena oli luoda menettely, jonka avulla porojen aiheuttamia vahinkoja ja aitaamista voitaisiin arvioida kohtuullisin kustannuksin ja molempia osapuolia kuullen ja tavalla, joka edistäisi sovintoratkaisuun pääsyä osapuolten kesken. Kustannusten kohtuullisuudesta on todettava, että järjestelmien erilaisuudesta johtuen nykyisen porovahinkolautakunnan kustannuksia ei ole tarkoituksenmukaista verrata lainmuutosta edeltäneeseen tilanteeseen.

Lautakunnan ollessa varsin uusi toimielin on liian aikaista arvioida, onko lainmuutosta olennaisella tavalla lisännyt osapuolten luottamusta järjestelmään ja sitä kautta vähentänyt poronomistajien sekä maanomistajien ja -haltijoiden välistä vastakkaisasettelua poronhoitoalueella pitkällä aikavälillä. Samoin sovinnon edistämisestä on liian aikaista antaa tyhjentävää arviota, koska sovintokulttuurin luominen ja kehittäminen vaativat aikaa.

Selvityksestä nousseina konkreettisina kehitysehdotuksina voidaan pitää tiedottamisen lisäämistä lautakunnan olemassaolosta ja sen toiminnasta. Lisäksi Vipu-mobiilin käyttöä porovahinkojen todentamisessa voitaisiin selvittää.

Liite 1: Kyselyn kysymykset

Kysymykset liittyen porovahinkolautakuntaan.

Alleviivatkaa seuraavista vaihtoehdoista parhaiten näkemystänne kuvaava vaihtoehto. Voitte kirjoittaa lisähuomiot kohtaan näkemyksiä, jotka mielestänne asiassa tulisi huomioida. Kyselyn lopussa on myös mahdollisuus esittää kehitysehdotuksia siitä, miten porovahinkolautakuntaa voitaisiin kehittää, jotta se vastaisi paremmin lainuudistuksessa sille asetettuihin tavoitteisiin.

1. Olitteko tietoisia porovahinkolautakunnasta ennen tätä kyselyä?
a) Kyllä
b) Ei
c) En osaa sanoa
Lisähuomiot:

2. Poronhoitolainuudistuksen tavoitteena oli puolueettomuuden vahvistaminen porovahinkoriitojen ratkaisussa. Arvioimislautakunnista käräjäoikeuksiin siirretty riidanratkaisu (lainkäyttö) on nykyisin puolueettomampaa ja luotettavampaa kuin aiemmin?
a) Kyllä
b) Ei
c) En osaa sanoa
Lisähuomiot:

3. Poronhoitolainuudistuksen tavoitteena oli myös lisätä asiantuntemusta porovahinkojen ja aitaamisasioiden arviointiin ja turvata arviointitoiminnan puolueettomuus ja luotettavuus. Uusi arviointi- ja sovitteluelin porovahinkolautakunta on mielestänne ammattitaitoisempi ja luotettavampi kuin aiemmat arvioimislautakunnat?
a) Kyllä
b) Ei
c) En osaa sanoa
Lisähuomiot:

4. Onko uudistus mielestänne kokonaisuudessaan edistänyt vahinkoa kärsivien mahdollisuutta saada porojen aiheuttamista vahingoista oikeudenmukainen korvaus?
a) Kyllä
b) Ei
c) En osaa sanoa
Lisähuomiot:

5. Uskotteko, että uudistus pidemmällä tähtäimellä helpottaa riitojen sopimista poronhoitoalueella?
a) Kyllä
b) En
c) En osaa sanoa

Lisähuomiot:

6. Onko uudistus mielestänne kokonaisuudessaan selkeyttänyt ja yksinkertaistanut riitojen sopimista poronhoitoalueella?
a) Kyllä
b) Ei
c) En osaa sanoa
Lisähuomiot:

7. Onko teillä kokemusta porovahinkolautakunnasta? (Esimerkiksi jäsenten tai sidosryhmien kautta).
a) Kyllä
b) Ei
Lisähuomiot:

8. Ollaanko asioiden käsittelyyn porovahinkolautakunnassa oltu pääosin tyytyväisiä? (Esimerkiksi sidosryhmien tai jäsenten näkökulmasta)
a) Kyllä
b) Ei
Lisähuomiot:

9. Ollaanko porovahinkolautakuntaan ylipäätänsä oltu pääosin tyytyväisiä?
a) Kyllä
b) Ei
c) En osaa sanoa.
Lisähuomiot:

10. Jos ei, mikä aiheuttaa tyytymättömyyttä porovahinkolautakunnan suhteen (valitse 1 tai useampi)
a) en usko lautakunnan puolueettomuuteen
b) en usko, että lautakunnalla on riittävää asiantuntemusta
c) lautakunta on liian kallis (sen käyttäjille)
d) lautakunnan ratkaisut eivät sido osapuolia
e) Muu, mikä ___

11. Miten porovahinkolautakuntaa voitaisiin kehittää, jotta se vastaisi paremmin lainuudistuksessa sille asetettuihin tavoitteisiin? (Vastatkaa alle avovastauksella.)

Liite 2: Kyselyn ja webropol –kyselyn saatteena ollut tiivistelmä

Tausta
Ennen muutosta poronhoitolaissa säädetty arvioimislautakunta ratkaisi porojen aiheuttamien vahinkojen korvaamista ja paliskunnan aitaamisvelvollisuutta koskevat riidat. Lautakunta kokoontui kolmejäsenisenä siten, että kokoonpanossa oli puheenjohtaja ja kaksi muuta jäsentä. Puheenjohtajan määräsi elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus, jonka oli ennen päätöstään kuultava paliskuntaa ja maataloustuottajien yhdistystä. Käytännössä puheenjohtajat oli määrätty erikseen kutakin kuntaa varten, eli lautakuntien toiminta oli kuntakohtaista. Muista jäsenistä toinen edusti paikallisia maataloustuottajia ja toinen sitä paliskuntaa, jota ratkaistava asia koskee.

Lainuudistuksen keskeisinä tavoitteina oli uudistaa porojen aiheuttamia vahinkoja ja aitaamisasioita varten oleva arviointi- ja riidanratkaisujärjestelmä tavalla, joka poistaisi siinä olleet erityisesti lainkäytön puolueettomuuteen ja riippumattomuuteen liittyvät ongelmat, turvata vahinkojen arvioinnissa ja aitaamisasioissa vaadittava asiantuntemus sekä sitä kautta lisätä osapuolten luottamusta järjestelmään. Uudistuksella pyrittiin luottamuksen lisääntymisen kautta myös vähentämään poronomistajien sekä maanomistajien ja -haltijoiden välistä vastakkaisasettelua, mikä helpottaisi riitojen sopimista. Tavoitteena oli, että uusitusta järjestelmästä tulee riittävän selkeä, tehokas ja yksinkertainen ja että sen toiminnasta asian osapuolille ja valtiolle aiheutuvat kustannukset pysyisivät kohtuullisina.

Lautakunta:
Lainuudistuksen myötä arvioimislautakunnille kuulunut riidanratkaisu siirtyi käräjäoikeuksiin. porovahinkolautakunta korvasi arvioimislautakunnat. Porovahinkolautakunnan toimintaa säätelevän poronhoitolain 36 §:n 1 momentin mukaan porovahinkolautakunta on riippumaton asiantuntijaelin. Lautakunnan jäseninä ovat puheenjohtaja, varapuheenjohtaja ja vähintään viisi muuta jäsentä. Jäsenet ovat sivutoimisia ja toimivat virkavastuulla. Porovahinkolautakunnan nimittää maa- ja metsätalousministeriö. Ennen jäsenten nimittämistä maa- ja metsätalousministeriön on kuultava asian kannalta keskeisiä tuottaja- ja elinkeinojärjestöjä.

Porovahinkolautakunnan tehtävät:
Porovahinkolautakunnan tehtävänä on pyynnöstä antaa lausuntoja siitä:
1) mikä on poronhoitolain 32 §:ssä tarkoitettu paliskunnan aitaamisvelvollisuus;
2) ovatko porot aiheuttaneet poronhoitolain 34 §:ssä tarkoitettua korvattavaa vahinkoa ja mikä on vahingon suuruus vahinkolajeittain eriteltynä; Jos vahinko on johtunut myös muusta syystä kuin poroista, lausunnossa ilmoitetaan arvio tämän syyn vaikutuksesta vahingon suuruuteen.
3) mikä on poronhoitolain 43 §:n 4 momentissa tarkoitetuissa etuosto-oikeustilanteissa porojen käypä hinta.

Menettely lautakunnassa:
Porovahinkolautakunnalta pyydetään lausuntoa kirjallisesti. Lausuntoa voi pyytää paliskunta taikka maan omistaja tai haltija taikka muu vahinkoa kärsinyt. Pyynnössä tulee ilmoittaa asian osapuolten nimet ja osoitteet sekä tarpeelliset tiedot asiasta, jota lausuntopyyntö koskee.
Lausuntoa ei tarvitse antaa, jos lausuntopyyntö on ilmeisen aiheeton. Jos lausuntoasiassa on annettu tuomioistuimen ratkaisu tai asian tiedetään olevan vireillä tuomioistuimessa, lautakunta ei rat-

kaistuilta tai oikeudenkäynnin kohteena olevilta osin saa käsitellä osapuolen tekemää lausuntopyyntöä. Jos lautakunnan toimivaltaan kuuluva asia on vireillä tuomioistuimessa, lautakunta voi kuitenkin antaa lausunnon tuomioistuimelle sen pyynnöstä.
Asiassa on toimitettava katselmus, ellei sitä pidetä ilmeisen tarpeettomana. Katselmuksen voi toimittaa kotirauhan piiriin kuuluvalla alueella vain kiinteistön haltijan luvalla. Lautakunnalla on oikeus saada osapuolilta lausunnon antamisen kannalta välttämättömät asiaan liittyvät asiakirjat. Asian käsittelyssä ja ratkaisemisessa noudatetaan muutoin, mitä hallintolaissa (434/2003), viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetussa laissa (621/1999), kielilaissa (423/2003) ja saamen kielilaissa (1086/2003) säädetään.

Sovinnosta:
Porovahinkolautakunnalle kuuluu myös sovittelu. Porojen aiheuttamia vahinkoja tai aitaamisvelvollisuutta koskevan riita-asian osapuolet voivat pyytää, että porovahinkolautakunta määrää yhden jäsenensä avustamaan osapuolia ratkaisemaan asiansa sovinnollisesti. Jos pyyntö tehdään lausuntopyynnön tultua vireille, lausuntopyynnön käsittely keskeytyy sovittelumenettelyn ajaksi. Tarvittava katselmus voidaan kuitenkin pitää ennen keskeytystä, jos katselmuksen tarkoituksen toteutuminen muutoin vaarantuisi. Lausuntopyynnön käsittely päättyy sovinnon syntyessä.
Käräjäoikeus voi vahvistaa sovinnon täytäntöönpanokelpoiseksi siten kuin riita-asioiden sovittelusta ja sovinnon vahvistamisesta yleisissä tuomioistuimissa annetussa laissa (394/2011) säädetään.

Maksut ja kustannukset:
Lautakunnan lausunnoista sekä käsittelystä, joka on päättynyt lausuntopyynnön peruuttamiseen muun syyn kuin saavutetun sovinnon vuoksi, peritään maksu asian vireille panneelta. Sovittelumenettelystä sekä ilman sovittelua sovintoon päättyneestä lausuntoasian käsittelystä peritään maksu, joka jakautuu osapuolten kesken tasan.
Maksuista säädetään maa- ja metsätalousministeriön asetuksella. Maksut on säädetty omakustannusarvoa huomattavasti alemmiksi.
Omista kustannuksistaan osapuolet vastaavat itse.

- ➔ Asetuksen mukainen maksu porovahinkolautakunnan käytöstä on tällä hetkellä 250 euroa

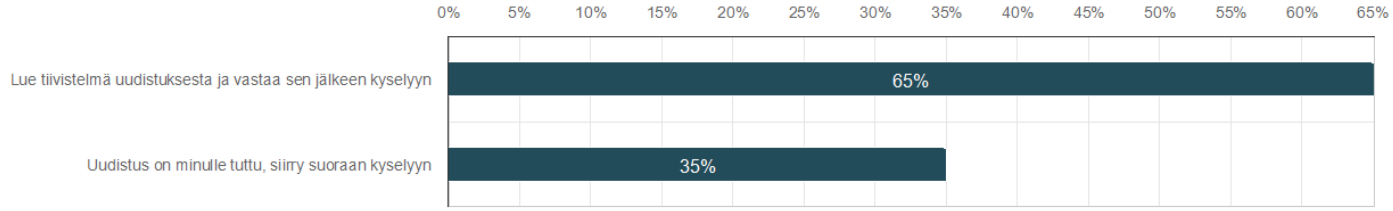
Kertaus:
Poronhoitolainuudistuksessa perustettiin porovahinkolauta, joka korvasi aiemmat kuntakohtaiset arviointilautakunnat.
Porovahinkolautakunnan ratkaisut eivät ole sitovia.
Asian käsittely porovahinkolautakunnassa maksaa 250 euroa.

LIITE 3: Webropol –kyselyn tulokset

Perusraportti: Porovahinkolautakunta -kysely

Vastaajien kokonaismäärä: 145

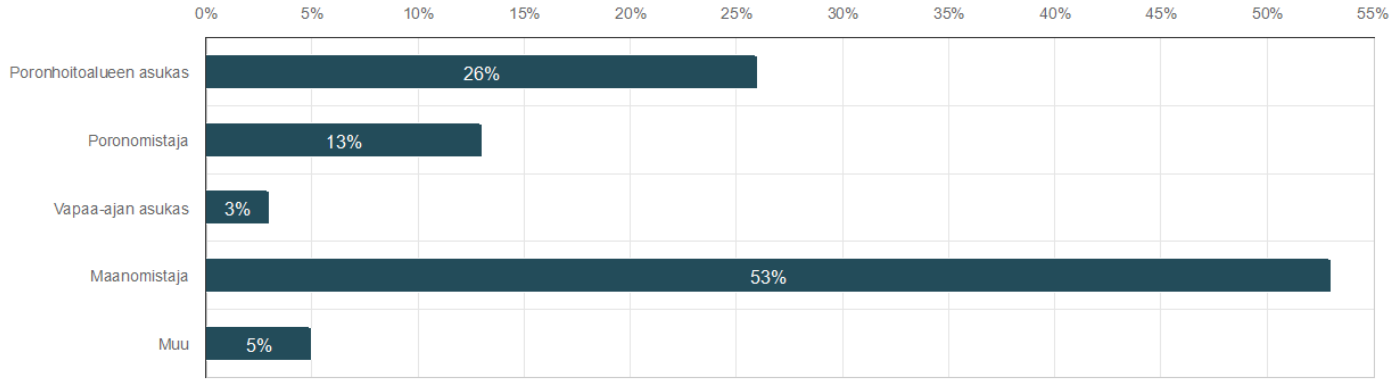
Vastaajien määrä: 139

	n	Prosentti
Lue tiivistelmä uudistuksesta ja vastaa sen jälkeen kyselyyn	91	65,5%
Uudistus on minulle tuttu, siirry suoraan kyselyyn	48	34,5%

Kuka olet?

Vastaajien määrä: 145

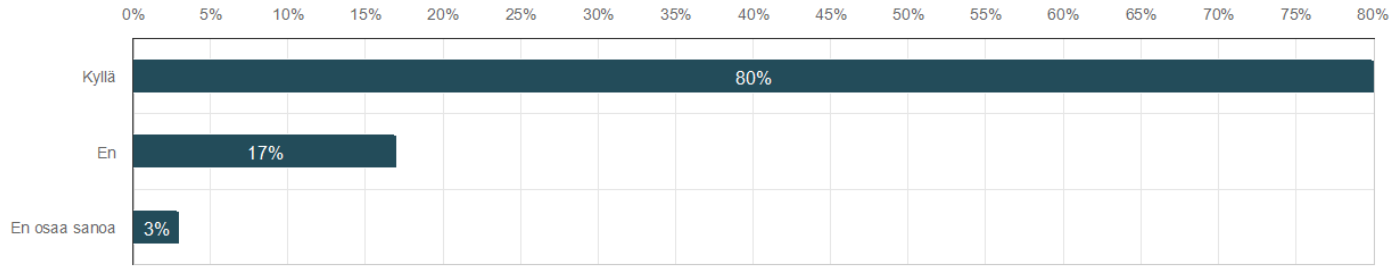

	n	Prosentti
Poronhoitoalueen asukas	37	25,5%
Poronomistaja	19	13,1%
Vapaa-ajan asukas	5	3,5%
Maanomistaja	77	53,1%

Muu	7	4,8%

Olitko kuullut porovahinkolautakunnasta ennen tätä kyselyä?

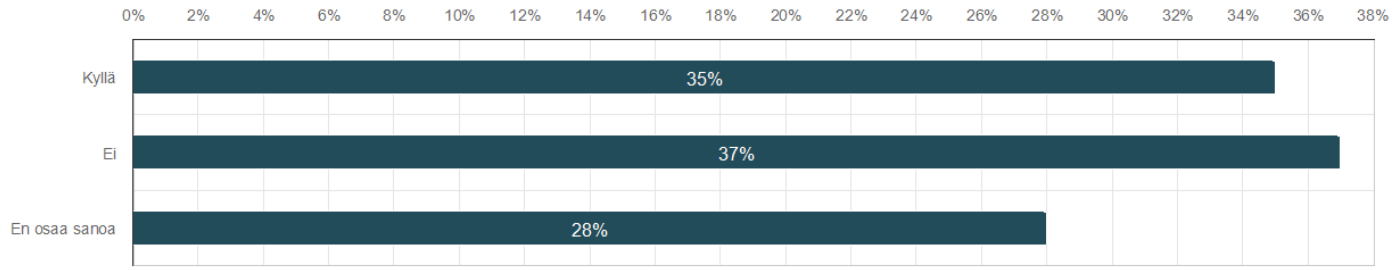
Vastaajien määrä: 145

	n	Prosentti
Kyllä	116	80,0%
En	24	16,6%
En osaa sanoa	5	3,4%

Poronhoitolainuudistuksen tavoitteena oli puolueettomuuden vahvistaminen porovahinkoriitojen ratkaisussa. Arvioimislautakunnista käräjäoikeuksiin siirretty riidanratkaisu (lainkäyttö) on mielestäni nykyisin puolueettomampaa ja luotettavampaa kuin aiemmin?

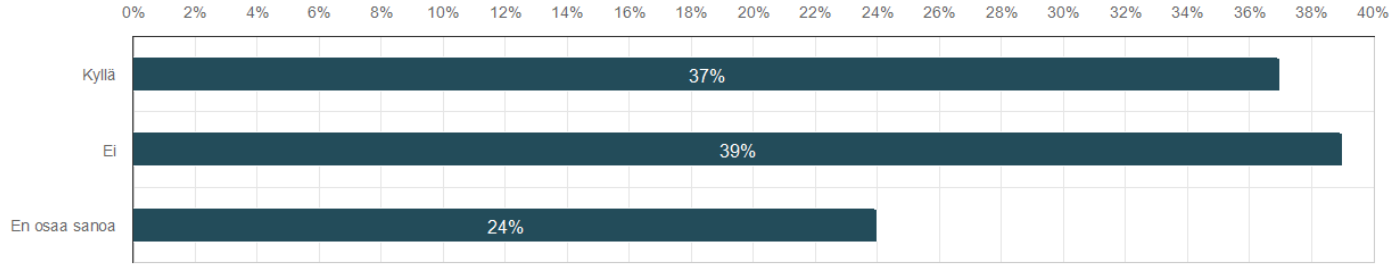
Vastaajien määrä: 145

	n	Prosentti
Kyllä	51	35,2%
Ei	54	37,2%
En osaa sanoa	40	27,6%

Poronhoitolainuudistuksen tavoitteena oli myös lisätä asiantuntemusta porovahinkojen ja aitaamisasioiden arviointiin ja turvata arviointitoiminnan puolueettomuus ja luotettavuus. Uusi arviointi- ja sovitteluelin porovahinkolautakunta on mielestäni ammattitaitoisempi ja luotettavampi kuin aiemmat arvioimislautakunnat?

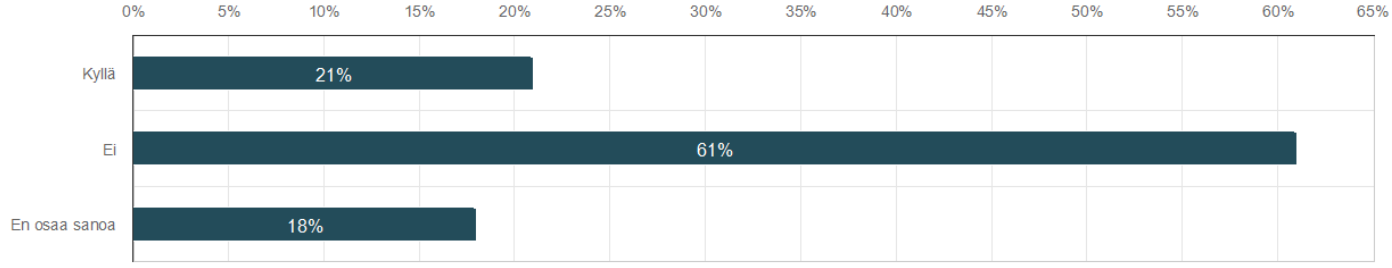
Vastaajien määrä: 145

	n	Prosentti
Kyllä	54	37,2%
Ei	57	39,3%
En osaa sanoa	34	23,5%

Onko uudistus kokonaisuudessaan edistänyt vahinkoa kärsivien mahdollisuutta saada porojen aiheuttamista vahingoista oikeudenmukainen korvaus?

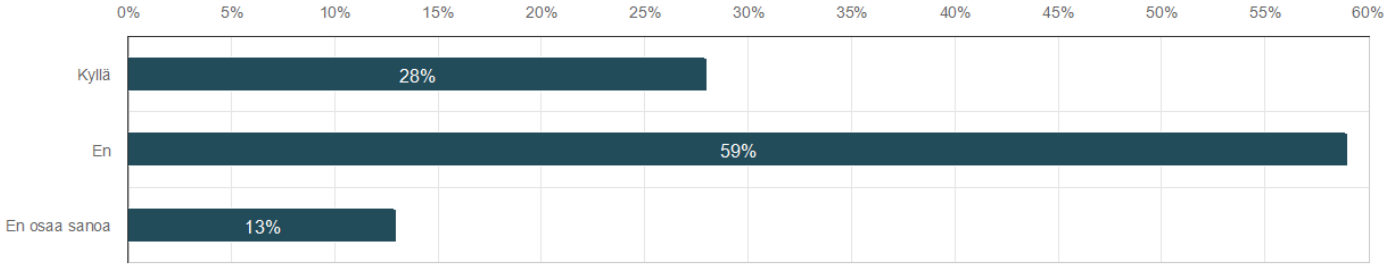
Vastaajien määrä: 145

	n	Prosentti
Kyllä	30	20,7%
Ei	89	61,4%
En osaa sanoa	26	17,9%

Uskotko, että uudistus pidemmällä tähtäimellä helpottaa riitojen sopimista poronhoitoalueella?

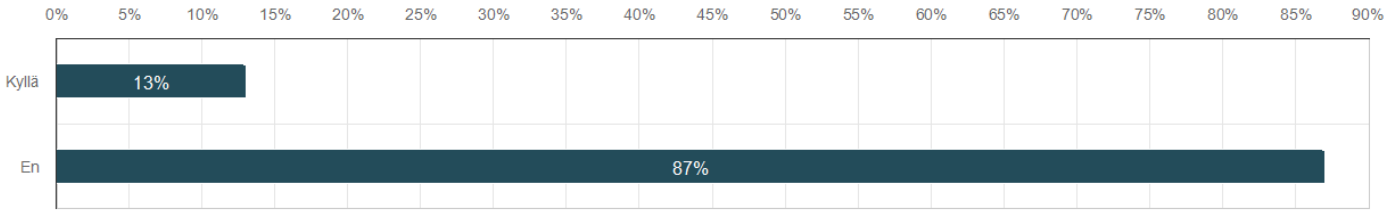
Vastaajien määrä: 145

	n	Prosentti
Kyllä	41	28,3%
En	86	59,3%
En osaa sanoa	18	12,4%

Oletko käyttänyt porovahinkolautakuntaa?

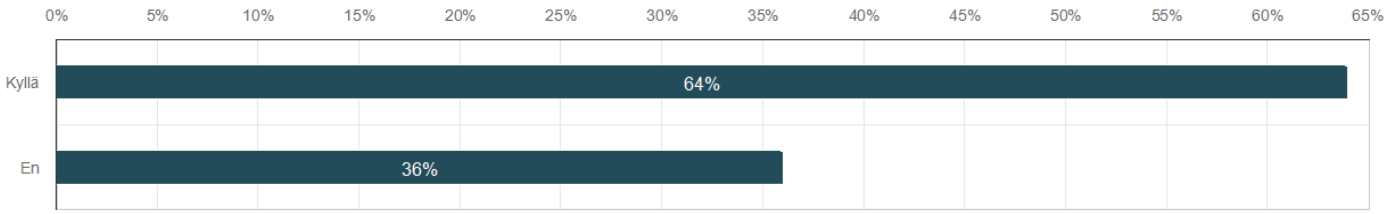
Vastaajien määrä: 145

	n	Prosentti
Kyllä	19	13,1%
En	126	86,9%

Voisitko kuvitella käyttäväsi porovahinkolautakuntaa?

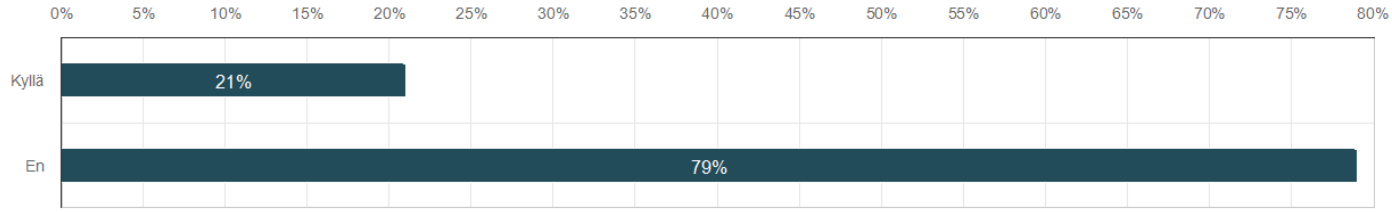
Vastaajien määrä: 126

	n	Prosentti
Kyllä	81	64,3%
En	45	35,7%

Olitko tyytyväinen asian käsittelyyn porovahinkolautakunnassa?

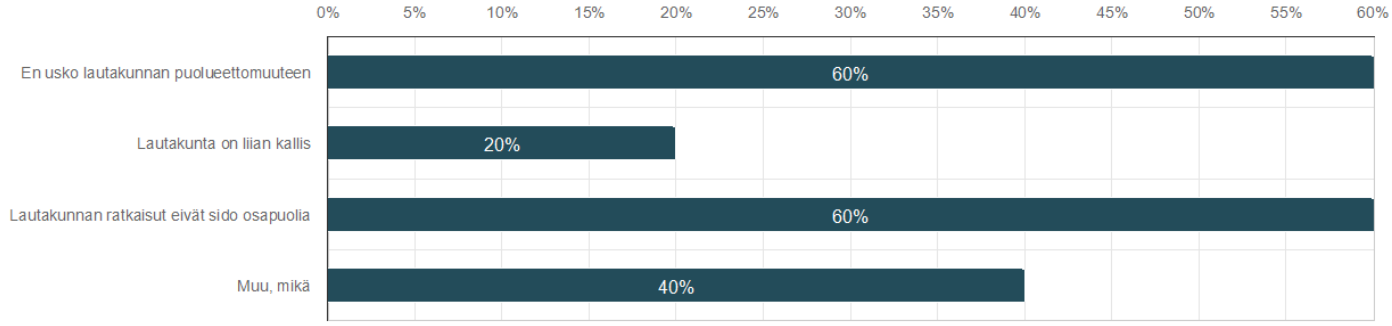
Vastaajien määrä: 19

	n	Prosentti
Kyllä	4	21,1%
En	15	78,9%

Miksi olit tyytymätön asian käsittelyyn porovahinkolautakunnassa (valitse 1 tai useampi)

Vastaajien määrä: 15, valittujen vastausten lukumäärä: 27

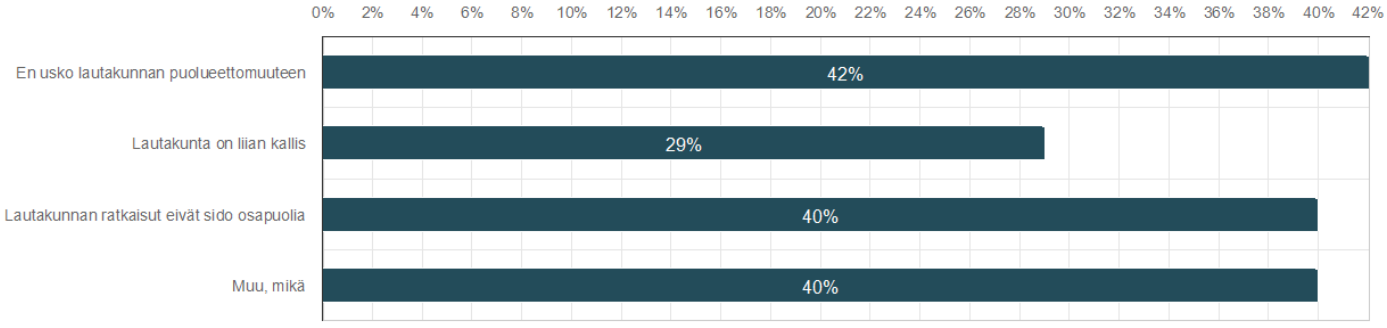
	n	Prosentti
En usko lautakunnan puolueettomuuteen	9	60,0%
Lautakunta on liian kallis	3	20,0%
Lautakunnan ratkaisut eivät sido osapuolia	9	60,0%
Muu, mikä	6	40,0%

Lisätekstikenttään annetut vastaukset

Vastausvaihtoehdot	Teksti
Muu, mikä	Poron omistajat määrää lopputuloksesta.
Muu, mikä	Kustannusten tulisi koitua kokonaan paliskunnalle, koska yksityishenkilöt/maanomistajat joutuvat kärsimään jo pelkästään paliskuntien saamattomuudesta hoitaa elättiensä aiheuttamia haittoja yksityisille henkilöille. Kulujen koituessa kokonaan paliskunnalle, loisi se varmasti lisä motivaatiota hoitaa asiat ripeästi, kun nyt taas paliskunnat tekevät mitä lystäävät ja nauravat vain ”miksi asut poronhoitoalueella”.
Muu, mikä	Jouduin poromiesten silmätikuksi ja kiusanteon kohteeksi
Muu, mikä	mökki piha kuovittu mustallemullale porolaki uusiksi perustulaki kunniaan
Muu, mikä	mitä tarkoittaa porolaisa erityiseen käyttöön otetu alue
Muu, mikä	niin kauan kun vavinkoja ei korvata täysi määräisinä riidat jatkuu

Jos et niin miksi? Voit valita yhden tai useamman vaihtoehdon

Vastaajien määrä: 45, valittujen vastausten lukumäärä: 68

	n	Prosentti
En usko lautakunnan puolueettomuuteen	19	42,2%
Lautakunta on liian kallis	13	28,9%

Lautakunnan ratkaisut eivät sido osapuolia	18	40,0%
Muu, mikä	18	40,0%

Lisätekstikenttään annetut vastaukset

Vastausvaihtoehdot	**Teksti**
Muu, mikä	En näe että poroni tulisi aiheuttamaan huomattavia vahinkoja asianmukaisella poronhoidolla/paimennuksella.
Muu, mikä	Poronhoitolain rikkomisesta pitäs olla säädetty rangaistus. Korvaukset on toissijaisia. Jos poro syö taimikossa taimia tai viljelyksillä nurmea se pitäs poliisilla tutkia varkautena tai näpistyksenä. Ja paliskunnalle tai poroisännälle määrätä sakko. Niin kuin muissakin varkauksista.
Muu, mikä	Kun lautakunnan muodostavat ELYN valitsema pj, jonka oli kuultava paliskuntaa ja maataloustuottajien yhdistystä. Pj erikseen kutakin kuntaa varten, tasa-arvo ei toteudu. Muista jäsenistä toinen edusti paikallisia maataloustuottajia ja toinen sitä paliskuntaa, jota ratkaistava asia koskee, Eli kaikenkaikkiaan pukit kaalimaanvartijoina ja tämän lisäksi menettelyn käynnistäjä saa laskun. Ei pahemmin voi oikeus pieleen mennä
Muu, mikä	Poroista ei ole minulle ollut mitään haittaa ja ne saavat oleskella minun pienellä metsäpläntilläni. Porojen omistajilla ei toisaalta ole mitään asiaa minun mailleni.
Muu, mikä	Meidän alueella ei ole ongelmia
Muu, mikä	maksaja on aina se joka vaatii lautakunnan koolle. Käräjäoikeuden ovat muutenkin jo ylityöllistettyjä, joten ratkaisun saaminen vie liian pitkän ajan ja tilanne ei tule parantumaan, poronomistajat jatkavat kuten ennenkin.
Muu, mikä	ei maksua, jos vahinkoa tehdään ja korvausta peräävä joutuu maksamaan. Ihme touhua.
Muu, mikä	Poronhoito aiheuttaa niin paljon vahinkoa liikenteeseen, että se pitää kieltää vanhan Lapinläänin eteläpuolisilta alueilta. Etelämpänä ihan harrastetarhaajia, jotka elättävät eläimensä toisten mailla (pelloilla).

Muu, mikä	turhanpäiväistä ajanpeluuta koko homma
Muu, mikä	Ei tarvetta
Muu, mikä	Paikan aitaamistarve usein ylimitoitettu turhan laajat erityisesti kesäasunnot.
Muu, mikä	Asun poronhoitoalueella, mutta minulle ei ole sellaista omaisuutta, jolle porot voisivat aiheuttaa vahinkoa.
Muu, mikä	En tiedä aihetta osaltani
Muu, mikä	Poronhoitolaki ei anna perustuslain suomaa oikeutta poronhoitoalueella. Laki pitää muuttaa ja raja siirtää saamelaisalueelle!
Muu, mikä	Poroista ei ole ollut ongelmia.
Muu, mikä	En poronhoito aluella
Muu, mikä	Kun en ole vakituinen asukas, en ole oikeutettu mihinkään asiaan porovahingoissa!
Muu, mikä	aidan sisällä asunut jo yli 30 vuotta